ISSN 2591-1201 LETNIK 3 • 2019 • ŠTEVILKA 1

Dileme

Razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine

DILEME

Dileme
Razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine

Izdajatelj in založnik
Študijski center za narodno spravo

Naslov uredništva
Tivolska 42, 1000 Ljubljana

Glavni urednik
dr. Renato Podbersič (Slovenija)

Uredniški odbor
ddr. Igor Grdina (Slovenija), dr. Tamara Griesser Pečar (Avstrija), dr. Damjan Hančič (Slovenija), dr. Marica Karakaš Obradov (Hrvaška), dr. Tomaž Kladnik (Slovenija), dr. Jože Možina (Slovenija), dr. Jelka Piškurić (Slovenija), dr. Igor Salmič (Slovenija)

Spletni naslov
www.scnr.si

Leto izida: 2019

Redakcija te številke je bila zaključena 31. 5. 2019.

Lektoriranje in prevod povzetkov
Megamoment, d. o. o.

Oblikovanje in prelom
Inštitut Karantanija

Tisk
Nonparel, d. o. o.

Naklada
300 izvodov

Letna naročnina
25 €

Cena posamezne številke
15 €

issn 2591-1201

D i l e m e

Razprave o vprašanjih sodobne slovenske zgodovine

LETNIK 3 • 2019 • ŠTEVILKA 1

VSEBINA

Janez Kranjc
Lovro Šturm osemdesetletnik
7

Razprave

Andrej Naglič
Publicistična dejavnost dr. Lovra Šturma
21

Blaž Ivanc
Milan Komar in Evgen Vasiljevič Spektorski – sopotnika preskoka iz prava v filozofijo
41

Mirjam Dujo Jurjevčič
Revolucionarno nasilje na širšem cerkniškem območju 1942
65

Mateja Čoh Kladnik
Dr. Franc Klar: zdravnik in narodni poslanec pred Sodiščem slovenske narodne časti
95

Tamara Griesser Pečar
Show Trials in Slovenia: The Case of Ljubo Sirc
119

Igor Grdina
Zgodovina kot servis
147

Boštjan Kolarič
Ustavno sodišče Republike Slovenije
kot varuh človekovega dostojanstva
173

In memoriam

Tamara Griesser Pečar
Prof. Justin Stanovnik
197

Recenzije

Andrej Rahten
Janez Hladnik, Od Triglava do Andov.
V službi Cerkve in naroda. Spomini
205

Jelka Piškurić
Marta Rendla, »Kam ploveš standard?«,
Življenjska raven in socializem
213

Renato Podbersič
Davor Marijan, Rat Hrvata i Muslimana
u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1994.
217

R a z p r a v e

Prejeto: 16. 5. 2019
1.01 Izvirni znanstveni članek

Dr. Blaž Ivanc[1]

Milan Komar in Evgen Vasiljevič Spektorski – sopotnika preskoka iz prava v filozofijo

Izvleček

Razprava obravnava zgodovinsko in filozofsko vez med zaslužnim profesorjem Katoliške univerze v Buenos Airesu in častnim senatorjem Univerze v Ljubljani dr. Milanom Komarjem (1921–2006) in profesorjem na več pravnih fakultetah (v Varšavi, Kijevu, Beogradu, Pragi in Ljubljani) ter rektorjem Univerze v Kijevu dr. Evgenom V. Spektorskim (1875–1951). Kot glavno ugotovitev razprave lahko najprej postavimo trditev, da je bil Evgen Spektorski v obdobju Komarjevega študija na Juridični fakulteti Univerze v Ljubljani njegov učitelj in mentor, ki ga je želel postaviti za svojega naslednika na stolici. Osebna vez med Komarjem in Spektorskim je po zaključenem Komarjevem doktorskem študiju prerasla tudi v prijateljsko vez. Med njunimi filozofskimi pogledi lahko opazimo ne le veliko sorodnost, temveč genetično povezanost.

1 Doc. dr. Blaž Ivanc, visokošolski učitelj, Zdravstvena fakulteta Univerze v Ljubljani, Zdravstvena pot 5, SI – 1000 Ljubljana, blaz.ivanc@zf.uni-lj.si.

KLJUČNE BESEDE: filozofija, Komar, Spektorski, pravo

Abstract

The article deals with the historical and philosophical connection between the emeritus professor of the Catholic University of Buenos Aires and honorary senator of the University of Ljubljana dr. Milan Komar (1921–2006) and professor at several law faculties (in Warsaw, Kiev, Belgrade, Prague and Ljubljana) and rector of the University of Kiev dr. Evgeny V. Spektorsky (1875–1951). The main finding of the article is the assertion that Evgeny Spektorsky was Komar's teacher and mentor during Komar's studies at the Faculty of Law of the University of Ljubljana and wanted him to be his successor on the faculty chair. The personal connection between Komar and Spektorsky became a friendly connection after Komar finished his doctoral studies. Comparing their philosophical views, we can notice not only a great affinity, but also a genetic connection.

KEY WORDS: philosophy, Komar, Spektorsky, law

Uvod

Z vidika zgodovine (pravne) filozofije predstavlja pomembno področje preučevanje odnosa oziroma povezav med filozofskimi pogledi posameznih mislecev. Predmet razprave je vprašanje podobnosti in razlik v filozofskih pogledih dveh pravnikov: zaslužnega profesorja Katoliške univerze v Buenos Airesu in častnega senatorja Univerze v Ljubljani dr. Milana Komarja in profesorja na več pravnih fakultetah (v Varšavi, Kijevu, Beogradu, Pragi in Ljubljani) ter rektorja Univerze v Kijevu dr. Evgena V. Spektorskega. Milan Komar je bil rojen 4. junija 1921 v Ljubljani in umrl 20. januarja 2006 v San Isidru (Buenos Aires) v Argentini, medtem ko je bil Evgen Spektorski rojen 15. oktobra 1875 v takrat ruskem kraju Ostrogu v volinski provinci (zdaj poljski Szczucyn) in umrl 3. marca 1951 v New Yorku.

Oba misleca sta bila izjemno ustvarjalna, bibliografiji njunih del sta obsežni, vendarle pa ostajata še vedno nepopolni. Izbrana bibliografija del Spektorskega za zdaj znaša najmanj 101 enoto,[2] vendar njen celoten obseg presega 150 del. Bibliografija Komarjevih del, ki so izšla do leta 1998, obsega 125 enot,[3] vendar so bile po letu 1998 izdane še številne druge njegove publikacije.[4] Razprava se ne opira samo na analizo dostopnih bibliografskih enot, temveč tudi na raziskavo arhi-

2 Evgen Vasiljevič Spektorski, Blaž Ivanc (ur.), *Izbrane razprave*, Inštitut Karantanija & Inštitut Nove revije, zavod za humanistiko & Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2019 (v tisku), str. 519.

3 https://philosophia.splet.arnes.si/milan-komar-2/milan-komar-bibliografija/, 10. 5. 2019.

4 Med njimi so na primer monografske publikacije *Pot iz mrtvila* (2. dopolnjena izd.), Študentska založba – Knjižna zbirka Claritas 8, Ljubljana 1999; *Razmišljanja ob razgovorih*, Družina, Ljubljana 2000; *Iz dolge vigilije*, Družina, Ljubljana 2002; *Red in misterij*, Študentska založba – Knjižna zbirka Claritas, Ljubljana 2002; *Pot iz mrtvila* (3. dopolnjena izd.), Družina, Ljubljana 2012; *Človeški čas: predavanja o antropološki*

vskega gradiva Evgena Spektorskega,[5] osebno korespondenco s Komarjem in na ustne intervjuje. Razpravo začenjam z osebnim spominom na srečanje s profesorjem Komarjem v Ljubljani jeseni leta 1995. Milan Komar je v pogovoru zelo priporočal študij del profesorja Leonida Pitamica, prvega dekana Pravne fakultete v Ljubljani in avtorja znamenitega dela *Država*, ki je leta 1927 izšlo pri Družbi sv. Mohorja in bilo drugič ponatisnjeno šele leta 1996,[6] medtem ko je bil angleški prevod navedenega Pitamičevega dela z naslovom A Treatise on the State ponatisnjen leta 2008.[7] Ob prebiranju drugih Pitamičevih razprav v Zborniku znanstvenih razprav Pravne fakultete Univerze v Ljubljani je avtor pričujoče razprave naletel tudi na izjemne razprave Spektorskega. V tistem času še ni bila poznana povezava med znanstvenimi deli Spektorskega in Komarjevim znanstvenim opusom. Ob robu mnogih zadev, o katerih je Komar slušateljem pripovedoval bodisi na osebnih srečanjih bodisi na dveh predavanjih v Ljubljani, je – v luči svoje razlage pomena odnosa med učiteljem in učencem – omenil izkušnjo osebnega srečanja s slovitim profesorjem v Torinu. Po srečanju sta s študentskim kolegom, s katerim sta ga obiskala, dejala: »*Od zdaj naprej nimava pravice, da bi bila povprečneža na svojem področju.*«[8]

filozofiji, Družina, Ljubljana 2017; *Problemi človeka v družbi blagostanja & Svoboda in velikodušnost*, Družina, Ljubljana 2018.

5 Arhiv Republike Slovenija (ARS) SI AS 1005, Spektorski Evgen, 1928–1930; ARS SI AS 1901, Spektorski Evgen, 1923–1940; Arhiv Univerze v Ljubljani: Osebna mapa Dr. Evgen Spektorski, kontrk. redni prof. – osebne zadeve, 60/902.

6 Leonid Pitamic, Marijan Pavčnik (ur.), Ksenija Dolinar (ur.), Država, Cankarjeva založba (Zbirka Pravna obzorja; 6), Ljubljana 1996.

7 Leonidas Pitamic, *A Treatise on the State, Selected Works, Volume I* (Reprint of the First Edition), Ministry of Justice, Ljubljana 2008. Navedeno delo je bilo ponatisnjeno na pobudo zasl. prof. dr. Lovra Šturma, ki je v obdobju ponatisa dela opravljal funkcijo ministra za pravosodje v Vladi Republike Slovenije.

8 Navedeno po Igor Senčar, »Hrepenenje po zadnji jasnosti«, v: Komar,

Ena od uvodnih trditev te razprave je trditev, da je za take vrste učinka srečanja z veliko osebnostjo učitelja, ki učencu izključno z lastnim zgledom moralne in znanstvene avtoritete ne dovoli ostati povprečen, šlo tudi pri srečanju med ruskim profesorjem in zadnjim nekomunističnim rektorjem Univerze sv. Vladimirja v Kijevu Evgenom Vasiljevičem Spektorskim in takrat osemnajstletnim študentom prava Milanom Komarjem.

Po eni strani je med Spektorskim in Komarjem veliko razlik: prvi Rus in drugi Slovenec; prvi pravoslaven kristjan in drugi katoličan; med njima je velik generacijski razkorak v obsegu štirih desetletij in pol: tako rojena kot tudi umrla sta v različnih stoletjih. Po drugi strani ju druži najprej dejstvo, da sta bila po osnovni izobrazbi oba pravnika, ki sta velik del znanstvenega snovanja usmerila predvsem na področje filozofije in tudi drugih ved, kot so teologija, sociologija, zgodovina znanosti, psihologija, literarna zgodovina in kritika. Oba sta opravljala akademski poklic univerzitetnega profesorja, ki sta mu bila povsem predana, oba sta opravljala tudi naloge dekana (prvi Pravne fakultete Univerze v Kijevu in drugi Filozofske fakultete Katoliške univerze v Buenos Airesu). Oba sta bila globoko verna kristjana. Oba sta delila usodo begunca iz domovine in svojo življenjsko pot končala v tujini. Dela obeh so bila v njunih domovinah dolgo anatemizirana in veliko njunih največjih del je tam izšlo oz. izhaja šele po njuni smrti.

Srečanje in sodelovanje na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani

Življenjski poti Komarja in Spektorskega sta se križali na Pravni (takrat Juridični) fakulteti Univerze v Ljubljani, kamor se je Milan Komar vpisal v študijskem letu 1939/1940. Iz univer-

Pot iz mrtvila (2. dopolnjena izd., 1999), str. 271.

zitetne matrike izhaja, da je bil Komar kot študent prava vpisan dne 19. septembra 1939 pod zap. št. 40, pri čemer je s seznama predavanj razvidno, da je Komar tedensko obiskoval tri ure predavanj pri predmetu Uvod v sociologijo, dve uri predavanj iz predmeta Pravna sociologija in eno uro vaj iz predmeta Sociologija, ki jih je izvajal profesor Evgen Spektorski. Spektorski je na ljubljansko pravno fakulteto prišel leta 1930 in ostal do leta 1945, ko je moral ponovno bežati pred boljševizmom. V ljubljanskem obdobju je pisal Spomine (»*Vospominanija*«), ki so bili daljši čas založeni, vendar so bili – čeprav ne celotni – ponovno najdeni in bodo v kratkem izdani.

Pri preučevanju njegovih spominov je profesor dr. Sergej Ivanovič Mihalčenko[9] našel tudi kratek zapis o spominih Spektorskega na seminar, ki ga je obiskoval Milan Komar. Dnevniški zapis Spektorskega se glasi tako: »*A ko sem začel predavati študentom prvega letnika uvod v sociologijo, se je pri meni pojavila […] cela vojska. Našli so se študenti, Komar, Bonač in drugi, ki so pokazali dobro izobrazbo in veliko zanimanje za znanstvene, še zlasti filozofske probleme. Njihovo zanimanje je navduševalo tudi mene. In dejavnosti na seminarju so potekale zelo živo*.«[10]

Glede filozofskega znanja Komarja moramo opozoriti, da na ljubljansko univerzo ni prišel kot nepopisan list, ampak s »popotnico«, ki jo je najprej dobil od Ernsta Tomca v okviru mladčevske organizacije, nato z branjem razprav Aleša Ušeničnika in z uvajanjem v filozofijo sv. Tomaža pod mentorstvom

9 Sergej Ivanovič Mihalčenko je direktor Inštituta za temeljne in aplikativne študije na Brjanski državni univerzi I. G. Petrovskega.

10 Navedeno po Sergej Ivanovič Mihalčenko, »Slovensko obdobje življenja Evgena Vasiljeviča Spektorskega (1930. leta): iz neobjavljenega gradiva«, v: *Monitor* ISH XVI, št. 1/2014, str. 188. Predavanja Spektorskega na pravni fakulteti so potekala ob torkih (med 12. in 13. uro v predavalnici št. 90), ob petkih in ob sobotah (med 8. in 9. uro v zbornici) v Kranjskem deželnem dvorcu, kjer je sedež Univerze v Ljubljani.

dr. Janeza Vodopivca. Komar je preučeval tudi cerkveno zgodovino pod mentorstvom profesorja teološke fakultete Josipa Turka. Med doktorskim študijem v Torinu sta na Komarja vplivala profesorja Giuseppe Gemmellaro in Carlo Mazzantini[11].

Karizma profesorja Evgena Spektorskega

Preden se lotimo vprašanja o naravi sodelovanja med Komarjem in Spektorskim na ljubljanski pravni fakulteti, se moramo na kratko ozreti na osebnostno karizmo profesorja Spektorskega. Nazorno jo opiše svetovno znan pravni sociolog prof. Nikolaj Timasheff, ki navaja, da je bila glavna lastnost predavanj Spektorskega izjemna jasnost (angl. »*brilliance*«). Sposoben je bil v kristalno čisti obliki razložiti izjemno težke teorije. Slušatelje je znal navdušiti s čudovitimi citati, ki jih je znal na pamet. Očarati jih je znal tudi s humorjem ter jim ob tem podati znanstveni opis intelektualnega ozračja preučevanega obdobja, s čimer jim je omogočil razumeti razloge za vzpon določene teorije v znanosti ali v filozofiji.[12] Kjer so bili drugi predavatelji samo obrtniki, je bil Spektorski umetnik![13] O znanstveni prodornosti Spektorskega govori dejstvo, da je objavil čez 150 bibliografskih enot poljudnih in znanstvenih razprav, med katerimi je več monografij, npr. *Krščanstvo in kultura* (1925),[14] *Država in njeno življenje* (1933),[15] *Zgodovina*

11 Tako Komar, *Iz dolge vigilije*, str. 176.

12 Tako Nikolaj Sergejevič Timasheff, »Professor Spectorsky«, v: *Записки Русской Академической Группы в С.Ш.А./Transactions of the Association of Russian-American Scholars in the U.S.A.*, št. 4/1970, str. 161.

13 Prav tam.

14 *Христианство и культура* [slov. Krščanstvo in kultura], Plamja, Praga 1925, 311 str.

15 Evgen Spektorski, *Država i njen život*, Srpska književna zadruga, Kolo

socijalne filozofije (1932 in 1933; zv. I in II),[16] osrednje mesto pa zavzema monumentalno delo v dveh zvezkih *Problem socialne fizike v 17. stoletju*[17] (1907, 1911), ki predstavljata njegovo magistrsko nalogo in doktorsko disertacijo. Veliko del ostaja še neobjavljenih.

Raziskava Spektorskega o problemu socialne fizike v XVII. stoletju

Eden od glavnih znanstvenoraziskovalnih problemov, ki jih je preučeval Spektorski, je bil problem socialne fizike. Izsledke raziskave je objavil v delu Problem socialne fizike v XVII. stoletju, ki mu je profesor Boris Furlan priznal velik pomen, ker predstavlja avtorjevo življenjsko delo.[18] V navedenem delu je Spektorski preučil vpliv nastajajočega mehanicističnega svetovnega nazora na družbeno filozofijo 17. stoletja in razčlenil takratno racionalistično metodologijo.[19] Ne da bi se spuščali

XXXVI, št. 244, Beograd 1933; *Država i njen život: s predgovorom profesora Stevana K. Vračara.* (2. izd.), Pravni fakultet univerziteta, Beograd 2000.

16 Glejte Evgen Spektorski (prev. Josip Vidmar), *Zgodovina socijalne filozofije. Zvezek I. Od starega veka do XIX. stoletja*, Slovenska matica, Ljubljana 1932. Glejte Evgen Spektorski (prev. Josip Vidmar), *Zgodovina socijalne filozofije. Zvezek II. XIX. stoletje in začetek XX.*, Slovenska matica, Ljubljana 1933.

17 Glejte Evgen Spektorski, Aleksandr A. Ermičev (ur.), *Проблема социальной физики в XVII столетии – Тот I – Новое мировоззрение и новая теория науки. Варшава, 1910* (2. izd.), Nauka, Sankt Peterburg 2006. Glejte Evgen Spektorski, Aleksandr A. Ermičev (ur.), *Проблема социальной физики в XVII столетии - Том II. Киев, 1917* (2. izd.), Nauka, Sankt Peterburg 2006.

18 Boris Furlan, »Šestdesetletnica prof. Spektorskega«, v: *Slovenski pravnik* (1935), str. 454, 455.

19 Prav tam, str. 454. Na podoben način kot Spektorski se je preučevanja

v podrobnosti, naj opozorimo samo na glavno ugotovitev razprave, v kateri Spektorski trdi, da je novo naravoslovje predstavljalo glavni vir racionalizma 17. stoletja. Na ta način je Spektorski ovrgel tezo o vplivu humanistov na racionalizem 17. stoletja.[20] Profesor Pitirim Aleksandrovič Sorokin ugotavlja, da je navedeno delo Spektorskega najboljša študija o tej temi. Spektorski je, med drugim, v njem obravnaval nemški predkantovski racionalizem in znotraj tega tudi filozofijo Christiana Wolffa.[21] Po genetični metodi raziskovanja (to je analize medsebojnega vpliva mislecev različnih in istih zgodovinskih obdobij na podlagi študija njihovih izvirnih besedil) je ugotovil, da je Wolff v filozofijo vpeljal novi motiv možnosti, ki ga je oprl na staro pojmovanje demonstracije. Kot glavni predmet filozofije je postavil to, kar je mogoče. Pojem možnosti je postavil kot glavno modalnost svojega filozofskega sistema, pri čemer vpliv tega novega pojmovanja v zgodovini filozofije ni zadostno ocenjen. Spektorski je opozoril tudi na to, da ima pojem možnosti osrednje mesto tudi v Kantovi filozofiji, in s tem na tesno povezavo med Wolffovo in Kantovo filozofijo.[22]

Skupno raziskovanje del Franca Alberta Pelzhofferja

Spektorski je Komarja kot študenta vključil v svoje raziskovalno delo, ki je precej presegalo okvir sociološkega seminarja. Komar se spominja, da mu je Spektorski pripovedoval o

prepletenosti fizikalne in družboslovne znanosti v »skupnem kozmološkem projektu« veliko pozneje lotil npr. T. Luckmann. Prim. Thomas Luckmann, *Družba, komunikacija, smisel, transcendenca*, Študentska založba, Ljubljana 2007, str. 45 in s. s..

20 Tako Furlan, »Šestdesetletnica prof. Spektorskega«, str. 454.

21 Glejte Spektorski, Ermičev (ur.), Проблема социальной физики в XVII столетии - Том II. Киев, 1917 (2. izd.), str. 238–254.

22 Prav tam, str. 246 in s. s..

Erhardu Weiglu, Ehrenfriedu Waltherju von Tschirnhausu, Johannesu Claubergu, Christianu Wolffu in drugih mislecih, s čimer mu je »*odgrnil široka obzorja francoske, nemške in ruske filozofije*«.[23] Univerzitetni knjižničar dr. Jože Glonar je Spektorskega opozoril na pomen del kranjskega državoslovca, pravnega in političnega filozofa Franca Alberta Pelzhofferja barona Schönauskega. Spektorski je v naslednjem koraku Komarja navdušil za raziskovanje Pelzhofferjevih del, ki so Komarja zelo pritegnila. Na podlagi nekajletnih raziskav, tudi v knjižnicah severne Italije, je Komar o Pelzhofferju napisal razpravi, ki pa zaradi vojnih razmer nista bili objavljeni.[24] Bržkone sta izgubljeni, kar je velika škoda, ker sta rezultat Komarjeve prve znanstvene raziskave.[25] Leta 1940 je bila objavljena le razprava Spektorskega o vlogi Pelzhofferja v zgodovini državoslovja, v kateri ga Spektorski označuje za neodvisno mislečega in izvirnega državoslovca, za »statističnega politiko-legista«, ki je zagovornik zmernega absolutizma.[26]

Komarjeva doktorska disertacija

Komar, ki je moral zaradi nevarnih razmer zapustiti Ljubljano,[27] se je leta 1944 s študija v Italiji vrnil v Slovenijo. V Torinu je končal doktorski študij prava in obranil disertacijo na temo

23 Prim. Komar, *Iz dolge vigilije*, str. 176.

24 Prav tam, str. 166.

25 Prav tam, str. 160.

26 Glejte Evgen Spektorski, »Mesto F. A. Pelzhofferja v zgodovini državoslovja«, v: Akademija znanosti in umetnosti – Razprave pravnega razreda, Ljubljana, zv. 1/1941, str. 231–260.

27 Izvedeni in načrtovani umori voditeljev akademskih organizacij s strani VOS-a so bili neposredna grožnja tudi za Komarja kot predsednika akademskega društva Pravda.

pravične vojne pri Vitoriji in Suárezu.[28] Želja Spektorskega, ki bi se pri skoraj sedemdesetih letih že moral upokojiti, je bila, da ga Komar nasledi na stolici. Kot svojega naslednika ga je bil že predstavil profesorjem Leonidu Pitamicu, Viktorju Korošču in Aleksandru Bilimoviču.[29] Glede Komarjeve doktorske raziskave lahko zapišemo, da je hodil po lastnih poteh in preučil stališča sholastičnih mislecev o problemu pravične vojne, ki je eno od klasičnih in še vedno aktualnih vprašanj pravne in politične filozofije.

Oceno Komarjeve doktorske disertacije, ki je bila napisana v italijanskem jeziku in žal ni objavljena, je v časniku Slovenec (v rubriki Kulturni obzornik) 23. marca 1944 objavil dr. Sergij Vilfan. V uvodu je zapisal: »*Ker žal ni verjetno, da bi mogla ta disertacija v kratkem iziti v tisku in tako postati dostopna širšemu krogu bralcev, a je vendar želeti, da bi ta vsebinsko bogata in skrbno izdelana razprava ne ostala neopažena, ne bo odveč, če skušam podati na tem mestu delen vpogled v njeno vsebino, predvsem osnovne misli njenega uvoda, ki je sam zase celota in tvori dobro premišljeno pravnofilozofsko študijo.*«[30]

V uvodnem delu razprave je Komar povzel Suárezovo opredelitev vojne ter kot drugi temeljni pojem razprave na »*originalen in izredno logičen način*«[31] obravnaval nauk o pravičnosti sv. Tomaža Akvinskega. Komar je najprej razčlenil

28 Glejte recenzijo Komarjeve disertacije, v: Sergej Vilfan, »Disertacija iz zgodovine mednarodnega prava in pravne filozofije«, v: *Slovenec*, 23. marec 1944, str. 3.

29 Blaž Ivanc, *Pravno načelo subsidiarnosti – razprava o njegovi vlogi v evropskem upravnem in ustavnem pravu*, Založba Nova revija, Ljubljana 2005, str. 163.

30 Vilfan, S. Disertacija iz zgodovine mednarodnega prava in pravne filozofije, Slovenec, 23. marec 1944, str. 3. Prikaz vsebine Komarjeve disertacije povzemam po Vilfanu.

31 Tako Vilfan, »Disertacija iz zgodovine mednarodnega prava in pravne filozofije«, prav tam.

sholastično pojmovanje pojma subjektivne pravičnosti, ki je krepost, vsakemu dati, kar mu gre. Zlasti ga je zanimal pojem objektivne pravičnosti, po kateri je za »/…/ *določitev, kaj komu gre, merodajen nek nespremenljivi red, ki sam na sebi ni normativen, ki pa v razmerju do človeka, le-temu nalaga dolžnosti in postane normativen*«.[32] Če ne bi bilo izvirnega greha, bi bilo mogoče subjektivno pravičnost opredeliti kot tisto človekovo ravnanje, ki najbolj ustreza njegovemu razumu. Ker je pozitivni zakon utemeljen na človekovi subjektivni pravičnosti, ki sloni na razumu, postane razvidna tudi Tomaževa opredelitev pozitivnega zakona kot »*ordinatio rationis*« – to je kot zapoved razuma. Komar poudarja, da mora po drugi strani pozitivno pravo temeljiti na objektivni pravičnosti (spoznani na podlagi razuma), iz česar izhaja, da pozitivno pravo temelji na naravnem pravu, »*ki smo ga spoznali kot norme družabnega življenja, ustrezajoče objektivni pravičnosti*«.[33] Po Tomaževem nauku je vojna pravična samo, če ustreza zahtevam naravnega prava. V drugem delu uvodne razprave je Komar obdelal zgodovino filozofije pravične vojne od njenega začetnika sv. Avguština do sv. Tomaža, ki je obnovil nauk o pravični vojni. Po Komarju se nauk o pravični vojni v obdobju nastopa renesanse ni mogel uveljaviti zaradi ukoreninjenosti starih vojnih običajev. Za drugi razcvet sholastičnega nauka o pravični vojni gre zasluga španskim sholastikom in kanonistom, to je teologom in filozofom 16. stoletja, ki so prvi spoznali obstoj mednarodnega prava. Pojmovanje poznejših pravnikov se je oddaljilo od moralnega temelja vojnega prava in posledično pojem pravične vojne gradilo zgolj na formalnih merilih, kot je npr. vojna napoved. V primerjavi s Heglovim pojmovanjem pravičnosti, ki gradi na razvoju najvišjega bitja (teza, antiteza, sinteza) in se zato

32 Prav tam.

33 Prav tam.

posledično spreminja tudi (objektivna) pravičnost, sholastični nauk o pravičnosti izhaja iz pojma stalnosti reda. Komar je kritičen tudi do vpliva naturalizma na nauk o pravični vojni, ki vojno vidi kot nujen boj držav za lastni obstanek. Niti v naturalističnem pojmovanju niti v Heglovem si ni mogoče zamisliti pojma pravične vojne v nasprotju s krivično vojno. Osrednji del Komarjeve disertacije zavzema prikaz nauka o pravični vojni dveh glavnih predstavnikov španske sholastike 16. stoletja: Francisca de Vitorie in Francisca Suáreza. Vilfan v oceni Komarjeve razprave v poudarjenem besedilu nakazuje, da je Komar z obravnavo navedenih glavnih predstavnikov španske sholastike kot predhodnikih Huga Grotiusa odprl tudi dilemo o izvirnosti njegovega dela.[34] Med de Vitorio in Suárezom obstaja po Komarju pomembna razlika. De Vitoria v komentarju k Tomaževemu delu *Secunda Secundae* in v delu *Releccionnes*, zlasti pa v poglavju *De Indis*, kritično – in na podlagi zahtev naravnega prava – presoja upravičenost Špancev do zasedanja Amerike in posredno do njihovih vojnih pohodov. Vojna je po de Vitorii upravičena le kot prisilno sredstvo za iztrebljenje hudobije in krivice. Edini pravični vzrok »*napadalne*« vojne vidi le v povračilu prizadejane škode (to je v povračilu odvzetih stvari, vojni odškodnini itd.), medtem ko je po Suárezu, ki svojega nauka ne gradi na zgodovinskem dogajanju, pod določenimi pogoji sprejemljiva tudi napadalna vojna. V sklepnem delu Komar na duhovit način ugotavlja, da

34 Na tem mestu velja opozoriti na raziskave o mislecih pravnega humanizma in projektu izdelave celovite bibliografije evropske pravne zgodovine, ki potekajo na Inštitutu Maxa Planka za evropsko pravno zgodovino (Max-Planck-Institut für Europäische Rechtsgeschichte) pod vodstvom prof. Douglasa Oslerja. Osler opozarja na vrsto napačnih razlag v zgodovini pravne filozofije oziroma prava. Osler, D. *Legal Humanism*, http://www.giuri.unige.it/intro/dipist/digita/storiadir/docenti/savelli/osler_legal_humanism.pdf, 8. 5. 2010.

sta navedena misleca »*na znanstvenem področju prva izrazila idejo o soodvisnosti narodov, čeprav se nista povzpela do ideje edinosti narodov z vodilnim jedrom*«.[35] Njun nauk je mogoče označiti kot nekakšno mednarodno kazensko pravo. Vilfan poudarja, da je zasluga Komarja v tem, »*da je iz obsežne snovi znal izluščiti in pregledno nanizati nauk, kolikor zanima pravnika internacionalista*«.[36]

Usmeritev v Wolffa in razhajanje v oceni njegove pomembnosti

Izmed »*dragocenih napotil in nasvetov*« Spektorskega je bila za Komarjevo filozofsko raziskovanje najpomembnejša usmeritev v študij del Christiana Wolffa. Komar se je v svojih filozofskih raziskavah poglobil v Wolffovo filozofijo in temeljito preučil ves njegov opus. Spektorski je o Wolffu menil, da ni bil mislec, ampak zgolj profesor, ki je s šolskim pedantizmom populariziral racionalizem v njegovi ontološki obliki.[37] Komar se je s Spektorskim strinjal glede tega, da nepoznavanje sistema Wolffove filozofije preprečuje oceno njegovega vpliva na Kanta.[38] Komarju pa je celovita analiza Wolffovega opusa pokazala, da je vendarle samostojen mislec.[39] Pripada mu pomembno mesto v nemški filozofiji, saj se pri Wolffu filozofija novega veka dokončno loči od filozofije srednjega veka. Wolffovska filozofija namreč predstavlja »*radikalen poskus deteoretizacije in deon-*

35 Vilfan, »Disertacija iz zgodovine mednarodnega prava in pravne filozofije«, str. 3.

36 Prav tam.

37 Prim. Spektorski, *Zgodovina socijalne filozofije* (1932), str. 266, 267.

38 Milan Komar, »La virtud de la prudencia en la ética de Christian Wolff«, v: *Sapientia* XVII, št. 64/1962, str. 91.

39 Glejte Komarjevo kritiko stališča Spektorskega in Oligatija, v: Komar, *Red in misterij*, str. 59.

tologizacije tradicionalne filozofije, ki je bil izpeljan do temeljev filozofije: do prve filozofije«.[40] Po Komarju gre za popolno odsotnost theoría ton onton. Ker se Wolffova filozofija odreče mišljenju biti, se opre zgolj na pojme in njihovo konstrukcijo. Racionalistična filozofija se zato oklene konstruktivizma.[41] Prav v točki filozofske kritike različnih oblik racionalističnih konstrukcij stojita Komar in Spektorski v popolnem soglasju.[42] Komarju študij Wolffa, v katerega ga je usmeril Spektorski, ni samo spremenil pogleda na Kanta, temveč ga je vodil do filozofskega dela na poskusu reperiodizacije zgodovine moderne filozofije.

Breme javnega dela v zdomstvu in »plavanje proti toku«

Po koncu druge svetovne vojne Komar Spektorskega ni mogel naslediti na stolici. Svojemu učitelju se je pridružil v življenju, zaznamovanem z zdomstvom. Emigriral je v Argentino in tam nadaljeval ter uspešno zaključil akademsko kariero profesorja filozofije. S Spektorskim, ki je čez Italijo emigriral v Združene države Amerike, je poskušal ponovno vzpostaviti stik, vendar neuspešno. Nenadna smrt nekdanjega učitelja je žal preprečila njuno nadaljnje sodelovanje. Oba sta v zdomstvu izbrala pot javnega dela, ki, kot pravi Komar, poleg običajnega človeškega križa predstavljal še dodaten zdomski križ.[43]

40 Prav tam, str. 56.

41 Prim. Robert Petkovšek, »Milan Komar (1921–2006) - In memoriam«, v: *Tretji dan – krščanska revija za duhovnost in kulturo*, XXXV 324, 325/2006, str. 78–84.

42 Prim. Evgen Spektorski, »Nastanek konstruktivne metode v pravoznanstvu = Origine de la méthode constructive dans la science de droit«, v: *Zbornik znanstvenih razprav Juridične fakultete* X/1934, str. 153–177.

43 Prim. Komar, *Razmišljanja ob razgovorih*, str. 119.

Komar je emigracijo ali zdomstvo, še posebej neprostovoljno, opredelil tudi filozofsko-psihološko, ko je zapisal, da »/…/ *zaseka boleče rane v človekovo osebnost*«.[44] Primerja jo z izgnanstvom v starem Rimu, ki je pomenilo nekakšno smrt izgnanca. V tej situaciji je treba spoštovati naravni zakon človekove narave, ki je v ohranjanju kontinuitete. Kontinuiteta [življenjske biti] terja tako gojenje izročil kot vraščanje v [novo] okolje. Na ravni zunanjih družbenih odnosov se taka drža kaže kot »plavanje proti toku«, globinsko pa delovanje po načelu [življenjske] kontinuitete pomeni plavanje s tokom, ki je enak toku globinske biti. V javnem življenju sta bila Spektorski in Komar prvaka oziroma nestorja »plavanja« v smeri globinske biti. V nadaljevanju razprave naj zgolj omenimo nekaj primerov njunega obsežnega in zastonjskega domoljubnega dela v zdomstvu, ki še vedno ni izčrpno dokumentirano in ovrednoteno.

Spektorski je bil postavljen za predsednika Združenja ruskih znanstvenikov v Kraljevini SHS (1920), predsedoval je 2. in 3. kongresu ruskih akademskih društev v Pragi (1922) in v Beogradu (1928), predsedoval je ruski matici v Ljubljani, ki je skrbela za ruske begunce v Sloveniji, predsedoval je ruski akademski skupini v Združenih državah Amerike (v svojih »*Zapiskih*« je samo v prvem desetletju objavila več kot 2500 strani znanstvenih in strokovnih razprav) ter predaval o ruski zgodovini in kulturi na večernih tečajih za mlade.

Komar je bil med glavnimi soustanovitelji Slovenske kulturne akcije v Argentini in eden od njenih najvidnejših sodelavcev. Prva številka revije Meddobje se je začela z njegovim esejem *S tokovi in proti tokovom*. Zunaj pedagoškega dela na fakulteti je imel – v luči dolžnosti ohranjana izročil – številna predavanja, ki so potekala v okviru organizacij slovenske skupnosti: Slovenske kulturne akcije, Katoliškega akademskega starešinstva,

44 Komar, *Iz dolge vigilije*, str. 150.

akademskega društva in Visokošolskega tečaja. Dve desetletji je vodil študijski krožek v Carapachayu. V širše okolje se je vključeval s predavanji v vrsti argentinskih organizacij, kot so npr. La Obra Cardenal Ferrari, višja učiteljišča Consudec in Sagrado Corazón, Instituto de Superior de Cultura Religiosa (v Buenos Airesu in v San Isidru), semenišče v San Isidru, Institutuo de Cultura Hispánica idr.[45] Šlo je za svobodna in poljudna predavanja, na katerih je Komar poskušal filozofsko in humanistično tematiko slušateljem predstaviti v dostopnejši obliki kot strokovni filozofski javnosti, kar je terjalo dodaten napor.

Oba sta bila ne le razgledana na področju humanistike, temveč sta tudi na tem področju ustvarila zanimiva in pomembna dela. Pri prenašanju teže zdomstva je bila Spektorskemu v oporo realistična filozofija Dostojevskega, ki je temeljila na krščanskih idealih in vrednotah. Takole je zapisal: »*Med drugim je napovedal Dostojevskij z občudovanja vredno podrobnostjo evropsko vojno, nastop komunizma in rusko revolucijo. Njegovi sodobniki so smatrali vse to za izmišljijo in domišljijo. Šele mi, po vseh, križem Evrope pretrpljenih in morebiti še ne končanih potresih, zdaj vnovič s trepetom čitamo globoke strani velikega realista, ki mu je bila naklonjena preroška daljnovidnost, ki je prav tako lahko čital iz knjige vesoljnega stvarstva kakor iz knjige človeškega srca.*«[46]

Razprave o krščanski etiki in metafiziki

Težnja po zadnji jasnosti, priti do središča človeške osebe, seči prav v srce, je bila cilj in jedro skupnega prizadevanja Komarja

45 Povzeto po Senčar, »Hrepenenje po zadnji jasnosti«, str. 272.

46 Evgen Spektorski, »Dostojevskij in realizem; Ob petdesetletnici njegove smrti. 1931«, v: *Ljubljanski zvon*, letn. 51, št. 2/1931, str. 107.

in Spektorskega. Navedena težnja je oba misleca gnala tudi k raziskovanju in objavljanju na področju etike in metafizike. Medtem ko Spektorski zagovarja pomen pravoslavnega pojmovanja etike, lahko pri Komarju zasledimo dosledno zagovarjanje pomena katoliške etike.

V strnjeni obliki bomo omenili samo nekaj njunih pomembnejših razprav s področja etike, ki temeljijo na skupni krščanski metafiziki. Med bivanjem v Pragi je Spektorski izdal monografijo z naslovom *Krščanstvo in kultura* (1925).[47] Med njegovim bivanjem v Ljubljani pa so izšla na primer naslednja dela s področja etike: *Moderna znanost in vera* (1933),[48] *Etika in determinizem* (1934),[49] *Etika in antropologija* (1935),[50] *Slovenska knjiga o Bogu: France Veber. Knjiga o bogu. 1934.* (1935)[51] in *Krščanstvo in socialno vprašanje* (1937).[52] Posebno težo ima njegovo monografsko delo *Krščanska etika*, ki je izšlo v več jezikih (v ruskem jeziku l. 1980 v Združenih državah Amerike in v ponatisu v Moskvi l. 2013;[53] v srbskem jeziku v »emigrantski«

47 Evgen Spektorski, *Krščanstvo in kultura*, Planja, Praga 1925.

48 Evgen Spektorski, *Moderna nauka i vera*, Bratstvo sv. Save, Sarajevo 1933.

49 E. Spektorski: *Etika i determinizam* (1934).

50 Evgen Spektorski, »Etika i antropologija«, v: *Zapiski ruskago naučnago instituta v Belgrade*, 1935, str. 109–131.

51 Glejte Evgen Spektorski, »Словенская книга о Боге: France Veber. Knjiga o Bogu (1934) [knjižna ocena]«, v: *Путь*, 46 (январь–март 1935), str. 70–73.

52 Glejte Evgen Spektorski, *Hrišćanstvo i socijalno pitanje*, Štamp. Društva Prosvete, Sarajevo 1937.

53 Glejte Evgen Spektorski, Христианская этика: Лекции, прочитанные в Свято-Владимирской Духовной академии в г. Нью-Йорке в 1950/51 академическом году, v: *Записки Русской Академической Группы в С.Ш.А./Transactions of the Association of Russian-American Scholars in the U.S.A.*, 13 (1980), str. 77–190. Ponatis nav. dela: Evgen Spektorski, П. Е. Бойко (ur.), Л. А. Бойко (ur.), И. В. Попов (ur.), *Христианская этика: Лекции, прочитанные в Свято-Владимирской Духовной*

izdaji l. 1953 ter v dveh ponatisih l. 1992 in 1999).[54] Leta 2018 je v slovenskem jeziku izšlo še delo *Vprašanja moralne teologije*.[55]

Komar se je od področja prava oddaljil bistveno bolj kot Spektorski, ki je npr. leta 1933 izdal knjigo *Država in njeno življenje*.[56] Zato so morda Komarjeve razprave s področja filozofije številčnejše in bolj poglobljene, hkrati pa jih zaznamujeta tako velik zamik med njihovo predstavitvijo in med javno objavo kot tudi manjša težnja k sistematičnemu – kot, denimo, pri Aristotelu – razvrščanju misli, kot jo lahko opazimo pri Spektorskem. Medtem ko so Spektorskega veliko bolj kot Komarja privlačila sociološka (ali »*zunanja*«) vprašanja družbe, so Komarja bolj privlačila vprašanja »*notranjih*« duševnih (tudi psiholoških) zakonitosti človeške osebe in njenega bivanja v družbi. Komarja zanimajo razlogi za družbeno mrtvilo,[57] povezava med redom in misterijem (*Red in misterij*, 2002),[58] etična vprašanja podobno kot Platon povezuje predvsem s človekovim značajem. Zato ga v sobesedilu človeške kulture vznemirjajo na primer vprašanja vzgoje,[59] vzroki agresivnosti, notranjega življenja, svobode, notranjosti duše, urejene ljubezni, človekovega srca, komunikacije, krščanskega humanizma in upanja, ki jih obravnava s filozofskega vidika. Glavno

академии в г. Нью-Йорке в 1950/51 академическом году / Сост., вступ. статья и примеч (2013).

54 Evgen Spektorski, (prev. B. Borčić), *Hrišćanska etika* (1953; 2. izd.: 1992; 3. izd.: 1999).

55 Evgen Spektorski, *Vprašanja moralne teologije*, Inštitut Karantanija & Inštitut Nove revije, zavod za humanistiko, Ljubljana 2018.

56 Evgen Spektorski, *Država i njen život*, Srpska književna zadruga, Beograd 1933.

57 Prim. Komar, *Pot iz mrtvila*, 2012.

58 Prim. Komar, *Red in misterij*, 2002.

59 Vprašanje vzgoje s krščanskega vidika obravnava tudi Spektorski. Glejte Evgen Spektorski, *Hriščanstvo i prosveta*, Štamp. Društva Prosvete, Sarajevo 1934.

Komarjevo delo predstavlja obsežna filozofska monografska zbirka v osmih delih z naslovom *Curso de Metafisica* 1972–1973, ki je izšla v obliki sedmih posebnih monografskih zvezkov v španskem jeziku.[60] Problem sodobnega ateizma Komar obravnava z vidikov filozofije, etike in teologije v izzivalni knjigi z naslovom *Evtanazija Boga*.[61]

Vendarle pa tudi Komar ne zanemarja pravno- in politično-filozofskih problemov družbe in sodobne države. Medtem ko Spektorski v svojih razpravah razvije filozofsko kritiko totalitarnih oblik državne oblasti,[62] Komar razvije obsežnejšo in bolj na »notranjem« pristopu utemeljeno kritiko pojavov totalitarnih sistemov, na primer v monografijah *Nacizem, transpolitična perspektiva* (2005),[63] *Fašizem, transpolitična perspektiva* (2005)[64] in *Problemi človeka v družbi blagostanja & Svoboda in velikodušnost* (2018).[65]

V veliko manjši meri kot Spektorski je Komar posegal na področje sociologije. S sociološkimi problemi se je Spektorski veliko ukvarjal in o njih objavil mnogo razprav, v katerih je na primer kritično vrednotil Comtove sociološke in filozofske poglede. Kot je že omenjeno, je Spektorski v Sloveniji v letih 1932 in 1933 v dveh zvezkih objavil monografijo *Zgodovina socijalne filozofije*,[66] manj pa je znano, da je napisal tudi delo

60 Emilio Komar, *Curso de Metafisica* 1972–1973 I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, Ediciones Sabiduría Cristiana, Buenos Aires 2008.

61 Emilio Komar, *La eutanasia de Dios*, Ediciones Sabiduría Cristiana, Buenos Aires 2012.

62 Več o tem Blaž Ivanc, »Spremna študija – Učenjakova pot od pozábljenca do klasika«, v: Spektorski, *Izbrane razprave*, str. 64 in s. s.

63 Glejte Emilio Komar, *El Nazismo, una perspectiva transpolítica*, Sabiduría Cristiana, Buenos Aires 2005.

64 Prav tam.

65 Glejte Komar, *Problemi človeka v družbi blagostanja & Svoboda in velikodušnost*.

66 Glejte Spektorski (prev. Josip Vidmar), *Zgodovina socijalne filozofije*.

Uvod v sociologijo v štirih rokopisnih zvezkih, ki pa žal še ni bilo objavljeno.[67]

Če iščemo skupne točke njunih kritičnih filozofskih razmišljanj, je ena od njih kritično razčlenjevanje in zavračanje racionalističnih konstrukcij na različnih področjih človekovega življenja in kulture. Zgolj ob robu lahko opozorimo na njune prispevke na področju literature, na katerem je Spektorski objavil vrsto literarnih kritik (npr. v Ljubljanskem zvonu najdemo prispevke o Tomažu Carlylu,[68] Ivanu Sergejeviču Turgenjevu,[69] Aleksandru Bloku[70] in o realizmu pri Fjodorju Mihajloviču Dostojevskem[71]), Komarju pa ni bilo tuje pesniško ustvarjanje.[72]

Sklep

Srečanje in sodelovanje z Evgenom Spektorskim je bilo za Milana Komarja izjemnega pomena. Eruditsko poznavanje

Zvezek I. Od starega veka do XIX. stoletja. Glejte tudi Spektorski (prevod: Josip Vidmar), *Zgodovina socijalne filozofije. Zvezek II. XIX. stoletje in začetek XX.*

67 Vsebinsko je *Uvod v sociologijo* sestavljen iz naslednjih poglavij: Predgovor, Izvor in usoda sociologije, Naloge sociologije, Metodologija sociologije, Splošna sociologija in Specialna sociologija. Podatki o navedenem delu so povzeti po Mihalčenko, »Slovensko obdobje življenja Evgena Vasiljeviča Spektorskega (1930. leta): iz neobjavljenega gradiva«, str. 181.

68 Glejte Evgen Spektorski, »Tomaž Carlyle«, v: *Ljubljanski zvon* (1932), str. 18–32.

69 Glejte Evgen Spektorski, »Turgenjev«, v: *Ljubljanski zvon* (1933), str. 513–587.

70 Glejte Evgen Spektorski, »Aleksander Blok«, v: *Ljubljanski zvon* (1933), str. 28–40.

71 Glejte Evgen Spektorski, »Dostojevskij in realizem; Ob petdesetletnici njegove smrti«, v: *Ljubljanski zvon* (1931), str. 98–108.

72 Glejte npr. Milan Komar, »Škofjeloški soneti«, v: *Loški razgledi*, letn. 42, št. 1/1995.

Spektorskega ne le francoske, nemške in ruske filozofije, temveč tudi naravoslovnih, sociooloških, kulturoloških, teoloških, zgodovinskih in literarnih ved, je Komarju odprlo pomembna nova obzorja. Visoko duhovna in skrajno učena, toda optimistična, duhovita in živahna osebnost Spektorskega je Komarja globoko nagovorila ne samo zaradi njegove znanstvene razgledanosti, temveč tudi zaradi izjemne globine, vztrajnosti in predanosti akademskemu delu. Ne nazadnje verjetno tudi zaradi načina, kako je zmogel »plavati proti toku« zdomske usode.

Spektorski je z avtoriteto učitelja dal Komarju veliko osebno vzpodbudo in zgled za študij filozofije, želel je celo, da ga nasledi na profesorski stolici (tudi poznejšo Komarjevo ženo gospo Majdo Ahačič je prosil, naj Komar ostane pri filozofiji). Ključnega pomena je bila njegova usmeritev Komarja v študij Pelzhofferja in zlasti v študij Wolffa. Komar ni epigonsko nadaljeval filozofske raziskave Spektorskega, ampak jo je izvirno nadgradil in presegel v novih smereh in metodološkem pristopu. Komarja je, denimo, nova in celovitejša razlaga pomena Wolffove filozofije vodila do spoznanja o potrebi drugačne razlage zgodovine moderne filozofije, ki se je pri raziskavah Spektorskega o problemu socialne fizike zastavil in nakazal v veliko manjši meri in za krajše časovno obdobje. Komarjevo preučevanje medsebojnega vpliva različnih mislecev na podlagi natančnega študija njihovih del v izvirnikih je nosilo pečat »genetične« metode Spektorskega.

Nekajletno medsebojno srečevanje Komarja in Spektorskega v Komarjevih študijskih letih v Ljubljani je bilo srečanje duhov velikih mislecev. Za Komarjeve filozofske raziskave pomeni ne samo njihov začetek, temveč stalno raziskovalno rdečo nit njegovega filozofiranja. Zato smemo trditi, da je Komarja srečanje s Spektorskim usodno zaznamovalo, morda – če gledamo smer, področje in način filozofskega raziskovanja – celo bolj kot z

drugimi njegovimi učitelji. Ko gledamo korenine Komarjeve šole (špan. »*Escuela de Komar*«), lahko vidimo, da ena od korenin teče tudi v rusko pravno in socialno filozofijo prek Evgena V. Spektorskega (in dalje k profesorju Aleksandru L. Bloku). Pravo je bilo za oba misleca odločilno preozko, zaradi česar sta svoje raziskovalno delo usmerila tudi na področja etike, teologije, kulture, psihologije, sociologije, literarne kritike in drugih ved. Zato ju lahko označimo za nekakšna sopotnika preskoka iz prava v filozofijo. Kljub določenim razlikam v poudarkih njunih »gledišč« (npr. pravoslavnega in katoliškega ter aristotelskega in platonskega) lahko med filozofskimi pogledi Spektorskega in Komarja opazimo ne le veliko sorodnost, temveč genetično povezanost v krščanskem filozofskem realizmu, ki kliče po bolj poglobljenem preučevanju. V Sloveniji je po osamosvojitvi izšlo šest monografij Milana Komarja[73] in, zahvaljujoč podpori zasl. prof. dr. Lovra Šturma, tudi dve monografiji Evgena Spektorskega,[74] s čimer se oba misleca ne le vračata iz krivične pozabe, temveč slovenske bralce postavljata pred zahtevne in – zahvaljujoč prodornosti in trajni vrednosti njunih razprav – povsem aktualne intelektualne izzive.

73 Glejte seznam Komarjevih v Sloveniji objavljenih monografskih del v opombi 4.

74 Glejte Spektorski, *Vprašanja moralne teologije*. Evgen Spektorski, Blaž Ivanc (ur.), Izbrane razprave, Inštitut Karantanija & Inštitut Nove revije, zavod za humanistiko & Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana, 2019 (v tisku).

Milan Komar and Evgeny Vasilyevich Spektorsky – Companions in the Leap from Law to Philosophy

Summary

The article deals with the historical and philosophical connection between the emeritus professor of the Catholic University of Buenos Aires and honorary senator of the University of Ljubljana dr. Milan Komar (1921–2006) and professor at several law faculties (in Warsaw, Kiev, Belgrade, Prague and Ljubljana) and rector of the University of Kiev dr. Evgeny Vasilyevich Spektorsky (1875–1951). First, the discussion shows that Evgeny Spektorsky was Komar's teacher and mentor in the period of Komar's studies at the Faculty of Law in Ljubljana. Their common research work focused on the philosophical works of Franz Albrecht Pelzhoffer. In addition, Spektorsky wanted Komar as his successor on the faculty chair, However, due to the Communist takeover in Slovenia after the end of the Second World War, they both had to go abroad. In Argentina, Komar's research work focused on the influence of Christian Wolff's rationalistic philosophy, a research topic that Spektorsky had suggested to Komar. The analysis of their published works reveals that their common talent for philosophy pushed them far beyond the scientific field of legal sciences into the areas of other social sciences (philosophy, theology, sociology, psychology, education and literary theory). Comparing their philosophical views, we can notice not only a great affinity, but also a genetic connection.